

Hubert Olborski

## Prozodia mowy wysokofunkcjonujących osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu

### Streszczenie

Niniejsza praca poświęcona jest suprasegmentalnej płaszczyźnie mowy wysokofunkcjonujących osób cierpiących na zaburzenia ze spektrum autyzmu. Przedmiotem analiz są trudności związane z percepcją oraz ekspresją prozodii lingwistycznej i emocjonalnej. Rozprawa podzielona jest na dwie główne części – teoretyczną i empiryczną.

W części teoretycznej opisano zagadnienia związane z rodzajami prozodii oraz jej składnikami, a także kwestie dotyczące zaburzeń ze spektrum autyzmu oraz wyniki dotychczasowych badań nad prozodią mowy osób z autyzmem.

W części empirycznej przedstawiono narzędzie badawcze, które zaprojektowano i dostosowano do badania percepcji i ekspresji prozodii mowy osób z autyzmem oraz osób w normie rozwojowej. Składa się ono z dwóch badań: badania percepcji prozodii lingwistycznej i emocjonalnej oraz badania ekspresji prozodii lingwistycznej i emocjonalnej. Istnieją dwie wersje narzędzia: papierowa i elektroniczna, które są tożsame pod względem treści. Kwestionariusz papierowy wymaga uzupełnienia odpowiedzi długopisem, podczas gdy wersja elektroniczna zawiera nagrania dźwiękowe prezentowane przy użyciu aplikacji komputerowej. Badania skupiają się na ocenie zaburzeń wymowy na poziomie suprasegmentalnym we wszystkich rodzajach zaburzeń mowy, które charakteryzują się nieprawidłową prozodią. Ze względu na dużą ilość materiału badawczego i wysoki poziom trudności, badania są przeznaczone dla osób dorosłych powyżej osiemnastego roku życia.

Badanie percepcji prozodii lingwistycznej i emocjonalnej służy do oceny słuchu prozodyjnego. Osoba badana uważnie słucha próbek dźwiękowych wypowiedzianych przez lektora i zaznacza odpowiedzi w kwestionariuszu. Badanie składa się z pięciu części: Testu percepcji akcentu leksykalnego, Testu percepcji akcentu zdaniowego, Testu percepcji konturów intonacyjnych, Testu percepcji struktur rytmicznych oraz Testu percepcji prozodii emocjonalnej.

Badanie ekspresji prozodii lingwistycznej i emocjonalnej ocenia realizację elementów suprasegmentalnych w ciągu mowy. Osoba badana udziela odpowiedzi zgodnie z poleceniami.

Badanie składa się z pięciu części: Testu ekspresji akcentu leksykalnego, Testu ekspresji akcentu zdaniowego, Testu ekspresji konturów intonacyjnych, Testu ekspresji struktur rytmicznych oraz Testu ekspresji prozodii emocjonalnej.

Badania zostały zarejestrowane, a nagrania uporządkowane i przygotowane do analizy. Następnie udostępniono je sędziom kompetentnym, którzy mieli za zadanie skomentować i ocenić wyniki testów percepcji i ekspresji. Wyniki zostały zaprezentowane osobno dla każdej osoby oraz dla obu grup, a następnie porównane między sobą.

W końcowej części pracy przedstawiono wnioski płynące z przeprowadzonych badań. Wysokofunkcjonujące osoby z autyzmem mają poważne trudności prozodyjne, szczególnie nasilone w przypadku ekspresji. W porównaniu z osobami w normie rozwojowej, wykazują one nietypowe wzorce akcentuacji, w szczególności związane z błędnym umiejscowieniem akcentu. Mają również trudności z posługiwaniem się intonacją, zwłaszcza z jej właściwym doborem, a także z rytmem mowy, zaburzonym przez różnego rodzaju symptomy nie płynności. Osoby z ASD wykazują także trudności w ekspresji prozodii emocjonalnej, co często prowadzi do niejednoznacznej interpretacji stanu emocjonalnego wypowiedzi. Z uwagi na to, że prozodia mowy jest istotnym elementem komunikacji werbalnej, jej doskonalenie może wpłynąć na poprawę jakości życia osób z autyzmem oraz ułatwić im funkcjonowanie w społeczeństwie. W związku z tym ważne jest opracowanie i wdrożenie skutecznych metod pracy terapeutycznej, które pozwolą na usprawnianie percepcji i ekspresji prozodii mowy osób z tymi zaburzeniami. Zaprezentowane w pracy narzędzie może być pomocne zarówno w określeniu trudności poszczególnych badanych, jak i w monitorowaniu postępów w terapii.

Hubert Olsarski